

Intervijas un dzīvesstāsti novadu mācībā

Talsu Valsts ģimnāzijas skolotāja Antra Grūbe

2021. gada 14. maijs

Personcentrēta pieeja

Novadu dārgumi ir cilvēki, bez kuriem nebūtu:

- kultūrvēsturiskie objekti,
- tradīcijas,
- valoda,
- saimniecības uzņēmumi,
- daba (emocionāli uztverta un pārveidota).

Kā izzināt «novadu dārgumus» - personības

- Par viņiem lasīt, dzirdēt, viņus apskatīt.
- Ar viņiem runāt (intervēt):

uzzinot informāciju,

gūstot intervējamā emocijas,

veidojot emocionālu piesaisti,

apgūstot klausīšanās, runāšanas, vērošanas prasmes, t. i. komunicējot un

attīstot empātiju, kas tik būtiska šodienas un nākotnes sabiedrībai.

Skolēnu darba uzdevumiem pielāgota atgādne par intervijas veikšanu pievienota novadu mācības programmas mācību līdzekļu sadaļā.

Fotogrāfijas: oriģināls foto no pasēs; ēka, kas pilsētā piederējusi ģimenei (lai vizualizētu, veicinātu empātiju).

Teksts nav paša cilvēka stāsts, bet veidots no zināmiem faktiem par viņu; ar stāsta varoni sasaistāmiem vēsturiski patiesiem faktiem par pilsētu; faktiem, kas palīdz veidot empātiju, raksturojot pārstāvēto sociālo un etnisko grupu.

Zālamans

kluba telpas Rīgas ielā, tomēr dažkārt apmeklējam kādu teātra izrādi arī pie latviešiem.

Kad vēl mācījos skolā, kas atrodas Kalna ielā, pats arī piedalījos teātra izrādē par ebrejiem svarīgajām mūsu vēstures tēmām. To apmeklēja pat pilsētas galva Staprāns. Arī pilsētas elektrostacija pagarināja darba laiku, lai mēs varētu teātri spēlēt un pēc tam pasēdēt pie košera [speciāli noteikumi pārtikas sagatavošanai un lietošanai] galda pēc desmitiem vakarā. Mans tētis Daniels iekārtojās Talsos, tirgus laukuma malā, kā pilsētnieki saka, lielāko veikalu. Mēs dzīvojam nama augšstāvā, bet apakšā ir vēl mūsu tautiešu Vessmana pulksteņveikals un Zamuela Laksa veikaliņš. Laksam ir divi delverīgi dēli Bernhards un Bassi. Viņiem vēl nav pat pienācis laiks iet skolā. Viņu ģimenē par kalponi strādā kāda paveca latvietē Lizete, kuru visi saucam par Zetiņu.

Man liktenis lēmis kādreiz kļūt par tēva miljonu mantinieku. Kaut arī daži latvieši saka, ka miljonāri mēs būtu rubļos nevis latos, tomēr dzīvojam pārticīgi. Tētis maksāja par manām mācībām ģimnāzijā, arī par mani jaunākā māsa Lea 1930.gadā piedzīvoja ģimnāzijas izlaidumu. Vēl joprojām satiekamies ar tiem klasesbiedriem, ar kuriem kopā pavadījām četrus ģimnāzijas gadus. Skolā visi bijām vienādi – bagāts vai nabags. Skolas formas pasargāja no vēlmes izcelties. Arī mamma Matilde vienmēr teikusi, ka ar naudu nevajag nedz svaidīties, nedz lielīties.

Kaimiņi par manu tēti saka, ka viņam esot amerikānieša tirgotāja daba. Mūsu kādreizējais konkurents apavu izgatavošanā Bernšteins nu ar visiem saviem strādniekiem gatavo apavus mūsu veikalam. Ir vēl tāds Polmanis, bet arī viņš nespēj mūs izkonkurēt. Runā, ka visi Talsu kurpnieki strādājot mūsu labā. Mūsu veikala fasādi rotā uzraksts „D.Hilmaņa apģērbu nams”. Izdevīgā vieta – tirgus laukuma malā garantē daudz kundes. Bija gan tāds notikums, ka pilsētas valde tirgu gribēja aizcelt pavisam uz Grenču laukiem, bet mēs, ebreju tirgotāji, nopirkām zemi no īpašnieces Hercbergas un tāpēc tirgu varēja paplašināt šeit pat un domnieki nomierinājās. No vienas puses mūsu ēkā divos stāvos izvietoti apģērbi, otrā pusē – apavi, bet iekšpusē abi veikali savienoti.

Manas māsas strādā par kasierēm, arī es strādāju veikalā. Iztiku nodrošina arī tas, ka tētis naudu aizdod gan latviešiem, gan citiem. Procentus gan prasa lielus – daži pat sūdzējušies, ka 40% esot par daudz, bet – neviens jau nespēj ņemt.

Nu jau pāris gadus satiekos ar kādu meiteni Irma. Viņa strādā apavu veikaliņā pie Zvaigžņu ielas. Zinu jau zinu, ka tētim tas nemaz nepatīk. Tas jau vēl maigi teikts. Irma nav turīga, pie tam viņa ir vāciete. Bet citu meiteni kā savu iecerēto nevaru iedomāties. Vecāki gan mēģinājuši manas domas aizvīzīt gan uz kaimiņu Raheli, gan Hannu, bet esmu pateicis – vai nu Irma, vai neprecēšos vispār.

1. Izveidojiet aprakstu par Zālamana Hilmani, norādi, kas viņš bija, un izmantojiet “dzīvo dzejoli”: man patīk (kas?); es labprāt daru (ko?); es neciešu (ko?); es esmu draudzīgs (pret kuru?); man nepatīk (kas? kurš?); es vēlos sasniegt (ko?); manas dzīves moto ir....
2. Uzrakstiet īsu aprakstu, kāda bija Zālamana diena 1939. gada 12. aprīlī!
3. Uzrakstiet, kā varētu turpināties Z. Hilmaņa dzīve kara laikā un pēc tā? Kādus svarīgus notikumus viņš vēl piedzīvos?

Zālamana Hilmaņa foto ap 1931. gadu. Viņa dzimtai piederējis nams (priekšā).

Mani sauc Zālamans Hilmans. Esmu dzimis 1910.gadā Talsos. Tolaik daudzi vēl atcerējās 1905.gada šausmīgos notikumus, kad cara dragūni nodedzināja gandrīz visas Lielās ielas ēkas. Mani tautieši cieta visvairāk, jo tieši viņiem piederēja lielākā daļa māju ar tirgotavām. Lepojos ar to, ka manā dzimšanas gadā Talsos tika atklāta Sadraudzīgās biedrības jaunceltnie. Mums, ebrejiem, gan ir savas

Sasniedzamais rezultāts: skolēni iepazīst konkrētas novada personības, uzzina, kā 2. pasaules karš mainīja cilvēku likteņus; saprot, ka sabiedrība ir sociāli un etniski daudzveidīga (amatnieka, tirgotāja, skolas direktora, bērna, latviešu, roma, ebreju biogrāfijas); prognozē nākotnes notikumus; attīsta empātisku attieksmi pret tuvāko apkārtni un personībām, kas to veidojušas.

Darbības: skolēni grupās lasa vienu no vairākiem stāstiem un izpilda uzdevumus: izveido īsu aprakstu par personu (daļēji no teksta); sastāda dienas (lai veicinātu iejušanos, datumu ieteicams sasaistīt ar stundas norises dienu) notikumu aprakstu (radoši izmantojot tekstu); prognozē, kādi notikumi ar stāsta varoni risināsies pēc 10-20 un vairāk gadiem; izstāsta pārējām grupām.

Atgriezeniskā saikne: skolotāja pēc katra stāsta pasaka, kas patiesībā notika ar šo cilvēku un viņa ģimeni. Skolēnu pieņēmumi par laimīgu dzīvi dzimtenē lielākoties ir nepareizi, tādējādi iespējams skaidrot totalitāro režīmu negatīvo ietekmi uz indivīdiem. Apzināti izvēlētas gan 14. jūnijā cietušās ģimenes, gan holokaustā nogalinātie, gan vīrietis, kurš strādāja vācu policijā, gan ģimene, kas emigrēja 1944. gadā.

Annas Eberhardes pases foto 1922. gadā. Piektdienas tirgus ar zirgu pajūgiem.

Mani sauc Anna Eberharde, piedzimu Sabiles Krauču ģimenē 1898. gadā. Mūsu tautu gan joprojām dēvē par krūmu brāļiem, kaut arī mēs sen kā neklaiņojam, bet dzīvojam mājīnās pilsētās un ciematos. Gandrīz katrā pilsētā ir vairākas skolas: latviešu,

ebreju un vācu, čigānu skola gan nekur nav. Mani vecāki seko tautas uzskatiem, ka mums vienīgā skola ir daba un mājas. Mans tēvs, tāpat kā brālis un arī vairums citi vīrieši, nodarbojas ar dažādiem gadījuma darbiem. Kādam vajag malku saskaldīt, kādam – kaut ko pārvest ar pajūgu – visur esam noderīgi. Par manu tēvu bija rakstīts vietējā avīzē "Talsu Aprīņa Vēstis". Tur bija teikts par ģimeni, kas 1921. gadā atgriezās no bēgļu gaitām Krievijā, un no Stendes stacijas ar visām mantām kājām devās uz Talsiem. Kopš 1916. gada tur uzbūvēts šaursliežu dzelzceļš, tomēr vilcieni pagaidām kursē tikai reizi dienā. Nu un avīzē bija ierakstīts, ka daudzi latviešu pajūgi vienaldzīgi pabraukuši garām kājiniekiem, tikai kāds čigāns bijis cilvēcīgs un bez atlīdzības aizvedis viņus līdz mājām.

Mūsējie kara laikā nekur neizceļoja, pretstatā visiem ebrejiem, kurus izveda kara sākumā piespiedu kārtā, latviešiem, kuri paši lielākoties ar ģimenēm un nedaudz mantām izbrauca. Mēs pamukām mežā, kā jau tas noticis vienmēr, kad draudējušas briesmas. Un vāciešiem tāpat vajadzēja cilvēkus, kas dara dažādus darbus, piemēram, ar ratiem pieved kokmateriālus dzelzceļa izbūvei. Šodien mūsējie vairāk redzami dažādos tirgos, viņi kopā ar ebrejiem ir galvenie zirgu tirgotāji un mainītāji. Mēs mīlam zirgus, pazīstam tos. Zinām, kā ārstēt dažādas zirgu slimības. Gadās, ka latviešu saimnieki no mūsējiem nopērk slimu un vecu zirdziņu par lielu naudu. Pēc tam kliedz, ka apkrāpti, bet kurš gan tev lika pirkt slimu zirgu! Kā tu strādāsi un kopsi viņu, ja nesaproti – slimš vai vesels! Bija arī tāds gadījums, kad saimnieks gribēja pilnīgi brūnu zirgu, nu ietiepies! Nekādā ziņā nevienu baltu lāsumiņu. Nu tad drusku piekrāsojām. Kad darījums lopu tirgū noslēgts, nauda saņemta, lielais pirkums turpat krogū aplaistīts, tad atpakaļ jau vairs neņemsī. Katru nedēļu jau tirgū nav zirgi pārdošanā, gadatirgos saved desmitiem bērīšus, laučus, ābolainos, saļņus un citas krāsas zirgus. Lielais ir piektdienas tirgus, kas notiek Ezeru laukumā pie viesnīcas, bet mazais tirgus notiek otrdienās pie baznīcas.

Mūsu tauta jau izsenis ir pieņēmuši kristietību. Teiksiet – kā var krāpties un zagt un sevi uzskatīt par ticīgiem? Vienkārši, mēs jau no mazotnes klausāmies stāstu par to, ka čigāns nozaga naglas romiešiem, kad viņi ar tām gribēja sist krustā Jēzu Kristu, tādēļ Dievs piedod visas zagšanas. Jā, visi mani bērni kristīti Talsu luterāņu baznīcā, laulājos tajā un arī nesen, kad nomira mana vecmāmiņa, viņu mācītājs izvadīja no baznīcas. Es vēl biju pavisam maza meitene, kad vecāki jau bija sarunājuši man līgavaini. Juris Eberhards bija man nolemts par vīru pirms biju viņu redzējusi. Nav jau tā, ka tā notiktu ar visiem jauniešiem, lielas jūtas arī tiek respektētas. Mēs apprecējamies pirmajā kara gadā, man vēl nebija 18 gadi. Tajā gadā, kad mūsu apkārtnē ievada daudz krievu gūstekņus dzelzceļa izbūvei, man piedzima pirmais bērns – Marija, pēc tam vēl bija Fricis, tad Mirdza, Ludis, Mīkelis, Jēkabs.

Manam stāstam pievienots pases foto. Latvietes, ebrejietes, vācietes fotografētas jau kopš bērnības: skolā, mājās, bet man šī ir pirmā fotogrāfija. Tā no citām tautībām atšķiras ar to, ka man ir puķaina kleita, jo citādu nemaz mums nav, un mati nav redzējuši profesionālu frizieri. Talsos, kur pārcēlos dzīvot pie vīra, ir vismaz piecas frizētavas: Alsbergu pārim pašā centrā pie lielā krustojuma, ebrejam Jākobsonam tajā divvainajā pusapaļajā mājā Lielajā ielā, vēl kāds jauns īpašnieks ir tai frizētavai, kas ir blakus aprīņa pamatskolai. Bet mūsu sievietes tur nestaigā, arī vīrieši labprāt audzē bārdas, nevis tās noskuj pie frizieriem.

1. Izveidojiet aprakstu par Annu Eberhardi, norādiet, kas viņa bija, un izmantojiet "dzīvo dzejoli": man patīk (kas?); es labprāt daru (ko?); es neciešu (ko?); es esmu draudzīgs (pret kuru?); man nepatīk (kas? kurš?); es vēlos sasniegt (ko?); manas dzīves moto ir....

2. Uzrakstiet īsu aprakstu, kāda bija Annas diena 1939. gada 12. aprīlī!

3. Uzrakstiet, kā varētu turpināties A. Eberhardes dzīve kara laikā un pēc tā? Kādus svarīgus notikumus viņa vēl piedzīvos?

Kā vēl izmantot dzīvesstāstus?

- Pielāgot citiem svarīgiem vēstures procesiem, kas mainījuši likteņus (1990. gadu notikumi, Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā u. c.).

- Skolēnu veiktās intervijas pašiem apstrādāt:

veidot saīsināto (1 lpp.) tekstu, saglabājot tikai būtiskāko;

atrast notikumus, kas bijuši svarīgs pagrieziena punkts liktenī, salīdzināt ar citiem dzīvesstāstiem, izdarīt kopsecinājumus par izmaiņām novadā.

Secinājumi

Biogrāfiskajiem stāstiem ir lielāka nozīme, ja tos veido skolotāji, kuri pārzina savu novadu/pilsētu. Tos var izveidot arī kopā ar skolēniem un izmantot turpmākajos gados.

Vadot skolēnu novadpētniecības darbus, kur nepieciešams veikt intervijas, var novērot, ka visi jaunieši vienmēr ir iedvesmoti pēc tikšanās ar kādu novada personību.

Tas strādā!

Lai veicas!

Ideja par turpmāko dzīvesgaitu prognozēšanu aizgūta no Yadvashem muzeja Izraēlā nodarbības.

